

FRI-2G.404-1-EM-05

INTERSECTION OF CONSUMER AND CORPORATE INTERESTS. COLLISION BETWEEN THE ENERGY ACT, THE CONSUMER PROTECTION ACT AND OTHER LAWS

Iskren Marinov

Vice President

NGO National Association for Consumer Protection,

Lawyer

Tel.: 0894605048

E-mail: iskren_marinov@abv.bg

***Abstract:** The interests of consumers and large monopoly corporations are often opposite and different. Consumers want to get a good at low cost and good quality while corporations strive to get as much profit as possible. Where is the state and who protects priority - consumers or corporations? The most unfair consumer law is the Energy Act. What is the injustice and the role of the state? What are the consequences for users of these differences in laws.*

***Keywords:** Consumer, Monopoly, Laws, Differences, Protection.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Когато става дума за потребителски и корпоративни интереси, трябва да отчетем, че в общия случай тези две категории си противостоят и се намират от двете страни на потреблението. Докато желанието на потребителите е да придобият съответната стока на ниска цена, с добро качество и характеристики, то целта на повечето корпорации е печалбата преди всичко. Когато, обаче една такава корпорация придобие монополно положение на пазара, неизменно страдат потребителските интереси – пада качеството за сметка на цената, която расте. Защитени ли са потребителите и къде държавата защитава частни корпоративни интереси за сметка на интересите на потребителите? Ще обърна внимание на няколко момента в Законът за енергетиката (ЗЕ), превърнали го, може би в най-несправедливия закон, спрямо потребителите. Явните несправедливости в този закон, облечени в правни норми ограбват потребителите и пълнят касите на частни монополни компани, при това с пълното съдействие и подкрепа на държавата.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Топлофикация

Една от най-големите несправедливости спрямо потребители и в интерес на частни монополни компании е така неречената „такса сградна инсталация“. Борбата на отделни потребители, потребителски организации и дори омбудсманът Мая Манолова с този проблем е неравна, като с дружни усилия институциите и монополните дружества вземат сериозен превес над обикновения потребител. За целта са потъпкани и пренебрегнати редица правни принципи и норми в различни закони и регламенти. Какво представлява сградната инсталация? Казано с прости думи това са тръбите и съоръженията за пренос на топлинна енергия, които влизат в сграда етажна собственост. Съгласно чл. 140, ал. 3 от Закона за енергетиката, сградните инсталации за отопление и горещо водоснабдяване са обща етажна собственост.

Отоплителните тела в отделните жилища и вентилите на отоплителните тела са собственост на отделните потребители, които са индивидуални собственици и на конкретните имоти в сградата. Тук Законът за енергетиката създава сериозни противоречия, като в чл. 153, ал. 5 и ал. 6 е регламентирано, че клиентите в сграда - етажна собственост, нямат право да прекратяват подаването на топлинна енергия към отоплителните тела в имотите си чрез физическото им отделяне от сградната инсталация. А клиентите които прекратят

топлоподаването към отоплителните тела в имотите си, остават клиенти на топлинната енергия, отдадена от сградната инсталация и от отоплителните тела в общите части на сградата. Това означава, че дори да прекратите договора си с Топлофикация, вие оставате клиент на дружеството. Законът не оставя изборът на вас, а на практика ви обвързва пожизнено или докато имотът е ваш, с договорни отношения с една частна монополна компания. Да се приеме, че съществува договор, по силата на закона, противоречи на основни принципи при договорното право, а именно - свобода на договарянето, наличие на съгласие, равнопоставеност на страните. Практически това е договор, възникващ едностранно и по силата на закона. Държавата налага на един свободен частноправен субект, да стане „клиент“ на определено частно търговско дружество, без да се изисква неговото съгласие и даже въпреки изричното му несъгласие. Тук е първата явна колизия между Закона за енергетиката и чл. 8 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД), който гласи, че договор е съглашение между две или повече лица. Следователно, тълкувайки израза ”съглашение”, то той предполага „съгласие”, т.е две насрещни съвпадащи волеизявления. Видно е, че когато едно „облигационно” правоотношение се създава по силата на правна норма, то не може да бъде договорно.

Разпоредбите на чл. 153, ал. ал. 5 и 6 от ЗЕ определят, че дори потребителя да прекрати отношенията си с Топлофикация и премахне отоплителните тела от жилището си, той няма право физически да премахне от своя имот тръбите през които протича топлинна енергия и всеки месец му се начислява сума за плащане за отдадена енергия, която той не желае. Но това е в остро противоречие с чл. 62. ал.1 от ЗЗП, където изрично е указано, че не се дължи заплащане на доставката на електрическа енергия, централно отопление на потребител, когато доставките са извършвани без искане от негова страна. Адвокат Валентина Каменарска излага възгледите си по темата, които аз напълно споделям. В собственият си блог² тя пише: „При наличието на чл. 62 от ЗЗП, приложението на чл.153 от ЗЕ е невъзможно. От 2007 г. Законът за защита на потребителите не само е с предимство пред всички останали закони, но и потребителите не могат да се отказват от правата си, предоставени от ЗЗП. Заради нелоялното поведение на повечето търговци в енергетиката в РБ бе приета директива 2011/83 ЕС, в която изрично се уточни, че правата на потребителите са в пълна сила и при търговията с ел.ток, вода, газ и топлоенергия.“ Следва да припомним и че с Директива 2012/27/ЕС от 25 октомври 2012 година относно енергийната ефективност, отново е въведен принципът на Директива 2006/32/ЕО за реалното отчитане на потребената енергия и реалното ѝ включване в сметките. Според (30) и (31) от Директива 2012/27 ЕС относно енергийната ефективност отделните потребители трябва да получават от доставчика на енергия „ясни сметки въз основа на действителното потребление достатъчно често, за да им се даде възможност да регулират потреблението си на енергия”. Въпреки всичко това в България нещата са други и чл. 155, ал. 2 от ЗЕ дава право на топлинното предприятие или доставчикът да фактурира действителното потребление на топлинна енергия, едва веднъж годишно. Проблемът, обаче далеч не се изчерпва с това. При действащата и до момента „Методиката за дялово разпределение на ТЕ в сгради етажна собственост“ няма възможност да се определи реално потребеното количество топлинна енергия. Това е така, защото таксата сградна инсталация не може да се измери, а се изчислява по сложна формула и по проектни стойности на отделни компоненти от цената. Количеството топлинна енергия, отдадена от сградната инсталация, зависи не от потребеното количество топлинна енергия в отделните имоти, а от много други фактори, като вида и топлофизичните особености на сградата, на температурата на топлоносителя³ и др.. Поради всичко това потребителите собственици и ползватели на имоти са в невъзможност да

² „Истината за Топлофикация и т.нар. сградна инсталация“ 18.04.2016 г.

³ Формулата използва проектна стойност от 90°C -70°C, но реално са 70°C -50°C, което реално намалява качеството и количеството на услугата

предвидят какво количество топлинна енергия (ТЕ) ще им бъде начислено от Топлофикация, т.е. не могат да контролират разходите и семейния си бюджет.

В обобщение, можем ясно да разграничим три съществени нарушения на правата на потребителите, обективирани в Закона за енергетиката:

- Първото е отнемането на провото на избор на потребителя и законовото му обвързване с Топлофикация, дори против волята му, което пък го задължава и финансово.
- Второто е във връзка с първото и се отнася до предоставянето от Топлофикация на непоискана и дори на отказана услуга със задължението да бъде заплатена.
- Третото е методиката за изчисляване на топлинната енергия, която е неточна, неясна и несправедлива и не дава възможност на потребителите да планират своите разходи и да спестяват.

Електроразпределение

В Раздел I на Глава трета от Закона за енергетиката е уредена дейността и функциите на държавен орган за регулиране на дейностите в енергетиката, водоснабдяването и канализацията. Това е Комисията за енергийно и водно регулиране (КЕВР). Комисията е колегиален орган и се състои от 9 членове, включително председател. Председателят и останалите членове на Комисията се избират и освобождават от Народното събрание и имат мандат от 5 години. Тук веднага прави впечатление, че липсва гражданска квота, която да играе ролята на гарант за защитата интересите на потребителите. В Раздел II от същата глава на Закона се определя широк кръг на правомощия и компетенции на Комисията в регулирането на сектор Енергетика. Законът за енергетиката определя устройството и експлоатацията на електроенергийната система да се осъществява съгласно редица подзаконовни нормативни актове – наредби и правила, одобрявани и приемани от КЕВР. В чл. 83, ал. 1, т.6 от ЗЕ е уредено действието на правила за измерване на количеството електрическа енергия, както и реда за установяване случаите на неизмерена, неправилно или неточно измерена електрическа енергия. В резултат на това към момента се прилагат „ПРАВИЛА ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА КОЛИЧЕСТВОТО ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ“ (ПИКЕЕ), издадени от Държавната комисия за енергийно и водно регулиране (ДКЕВР), понастоящем КЕВР, обн. ДВ. бр. 98 от 12 ноември 2013 г. Начинът за изчисляване на количеството електрическа енергия, формулиран в 48. (1) от ПИКЕЕ е такъв, че когато при метрологична проверка се установи, че средството за търговско измерване не измерва или измерва с грешка извън допустимата, операторът на съответната мрежа изчислява количеството електрическа енергия. Периодът, който се начислява, според правилата е от датата на констатиране на неточното измерване или неизмерване до датата на монтажа на средството за търговско измерване или до предходната извършена проверка на средството за търговско измерване, но не по-дълго от 90 дни. Ако е установено, че средството за търговско измерване не отчита точно за периода на корекция се начислява 1/3 от капацитета максимален ток минаващ през средството за търговско измерване, при ежедневно 8-часово натоварване. А когато се установи, че липсва средство за търговско измерване се начислява половината от пропускателната способност на проводниците свързани към мрежата. При небитовите клиенти формулата за изчисляване е малко по-различна. В Общите условия за продажба на електрическа енергия (ОУПЕЕ) на електроразпределителните дружества, също одобрени от Комисията е предвидено, че при неточно или неправилно измерена електрическа енергия, дружествата могат да коригират сметките на клиентите за минал период.

В обобщение на всичко това е ясно различима пътеката за законно ограбване на потребителите от големите електроразпределителни компании – монополисти. Нормите в ОУПЕЕ, във връзка тези в ПИКЕЕ, във връзка с разпоредбите на ЗЕ проправят път и

позволяват потъпкването на основни принципи в правото, като договорната отговорност и неоснователното обогатяване. Какво имам предвид? Отношенията потребител – доставчик на електрическа енергия са договорни по договор за покупко-продажба на електрическа енергия. В Закона за задълженията и договорите (ЗЗД) е регламентиран, виновният характер на договорна отговорност. Тоест в конкретният случай, за да бъде коригирана сметката на потребителя е необходимо да бъде доказано виновно поведение на потребителя, препятствало правилното отчитане. Институтът на неоснователното обогатяване също е регламентиран в ЗЗД. Парадоксално е, че електроразпределителните дружества по закон и на практика са единствен собственик на измерителните уреди и те се заключват в ел. табло, което също е собственост на тези дружества. По закон те имат задължение да осигурят точно измерване на потребената от потребителите електрическа енергия и периодично да минават метрологичен контрол за точност. По същество начинът за изчисляване на електрическата енергия, след като се установи неточно измерване се явява своеобразна санкция за потребителя, каквато няма място в договорни отношения. Няма задължение за доказване на вина на потребителите, а е достатъчен факта на установяване на неточно измерване. Няма и задължение за доказване на загубите на електроразпределителното дружество, а напротив дори и да не е реализирало никаква загуба¹, дружеството получава солидно компенсация. В това неравностойно положение между продавач и купувач, породено от закона едната страна плаща без да е получила нещо в замяна. Изключително притеснителен сигнал даде министърът на енергетиката Теменужка Петкова, която в интервю пред една обществена телевизия, заяви,⁴ че Министерство на енергетиката, заедно в КЕВР и електроразпределителните предприятия работят заедно по изготвяне на промени в Закона за енергетиката, които предвиждат много по-големи санкции и за го-дълъг период за потребителите при съмнение за кражба на електрическа енергия.

Съдебна практика

Съдебната практика може да бъде определена, като противоречива. Все пак от 25 май 2017 г., с Тълкувателно решение, ВКС потвърди законността на такса сградна инсталация. ВКС определи, че при доставка на топлинна енергия за битови нужди в сграда етажна собственост се прилагат разпоредбите на ЗЕ и те не противоречат на ЗЗП. Реакцията на омбудсмана Мая Манолова срещу Решението на ВКС по тълкувателното дело, образувано по нейна инициатива бе да го окачестви като „необосновано и несправедливо, спрямо българските граждани“⁵. По отношение на електроразпределителните дружества съдебната практика също е противоречива, но същественото тук е, че огромна част от тези случаи не стигат до съдебна фаза, а потребителите заплащат под угрозата да им бъде прекъснато енергоподаването. Тази узаконена схема за ограбване и ощетяване на потребителите за десетки милиони, поставя под огромно съмнение работата и функционирането на КЕВР. Приетите от Комисията правила за изчисляване на енергията са изцяло в полза на монополните дружества, което пък обяснява защо при съмнение за кражба на електрическа енергия не се сезират компетентните разследващи органи, а на дружествата е много по-изгодно и удобно да „накажат“ потребителя, без да е необходимо да се доказва каквато и да било вина у него.

Технологични разходи

Категорията „технологични разходи“ представлява много важна част от образуването на сметки за ток и топлинна енергия на потрубителите. Едно от правомощията на КЕВР е да определя максимални размери на технологични разходи на електрическа енергия, топлинна енергия или природен газ, които могат да бъдат признати при ценовото регулиране при

⁴ Предаването „Тази сутрин“ по БТВ от 15.09.2017 г.

⁵ Приемна за граждани в сградата на Областна администрация – Русе, 29 май 2017 г.

производство, пренос и разпределение на електрическа енергия, при производство и пренос на топлинна енергия и при пренос, разпределение и съхранение на природен газ съгласно методика или указания, приети от комисията. То е обективирано в чл. 21, ал. 1, т. 19 от Закона за енергетиката. Но какво представляват технологичните разходи и какво е включват те? Опростено и лесно разбираемо онагледяване на технологичните разходи направи един от най-изявените енергийни експерти Еленко Божков. В студиото на една обществена телевизия⁶ той заяви: „Представете си, че продавате прясно мляко. Сипвате по 1-2 литра, но накрая по стените на съда остават капчици – това са технологичните загуби. Търговецът плаща всички литри мляко, но по някакъв начин трябва да осчетоводи тези технологични разходи”. В същото интервю експертът, бивш член и председател на ДКЕВР твърди, че дружествата начисляват кражбите на електрическа енергия в сметките на всички потребители и това се случва именно чрез технологичните разходи. Това становище се споделя и от редица други експерти, но се отрича от дружествата. И какво се получава в крайна сметка – електроразпределителните дружества един път разпределят в сметките на всички потребители загубите си от кражби и втори път санкционират евентуалните нарушители и извършители с плащане на 3-месечни сметки без необходимост от доказателства и всичко това прието и регламентирано от КЕВР, която уж има задължение да контролира дейността на тези дружества.

ИЗВОДИ

Видно е, че държавните институции, заедно с правосъдната система не са готови да поставят интересите на обикновения потребител пред тези на големите и влиятелни корпорации. Дори транспонирането на европейските директиви в сферата на защита правата на потребителите в Закон за защита на потребителите, се оказва недостатъчно, за да гарантира справедливо отношение към потребителите. Затова е от изключителна важност активната позиция, както на потребителските организации, така и на всеки отделен потребител.

REFERENCES

Advokat Valentina Kamenarska, *Istinata za Toplofikacij i t. nar. sgradna instalacij*, 2016 (**Оригинално заглавие:** адвокат Валентина Каменарска, Истината за топлофикация и т.н. сградна инсталация);

КЕВР – *Pravila za izmervane na kolichestvoto elektricheska energiq*, 2017 (**Оригинално заглавие:** Правила за измерване на количеството електрическа енергия);

Zakon za zashtita na potrebitelite, 2006; (**Оригинално заглавие:** Закон за защита на потребителите от 2006);

Zakon za Energetikata, 2003 (**Оригинално заглавие:** Закон за Енергетиката от 2003).

⁶ Предаването „Тази сутрин“ по БТВ от 12.09.2017 г.